

Pedagogická diagnostika

Přednášky

Garant předmětu:

PaedDr. Jan Štáva, CSc.,

katedra pedagogiky (stava@ped.muni.cz)

Katedra pedagogiky PdF MU v Brně, 603 00 Brno, Poříčí 31

Termíny a obsazení přednášek z Pedagogické diagnostiky v podzimním semestru 2008/2009

■ Úterý:

■ Datum:	Téma přednášky:	Přednášející:
■ 14. 10.	Základní teoretická východiska pedagogické diagnostiky	Dr. Šťáva
■ 21. 10.	Metody pedagogické diagnostiky v podmínkách školního vyučování	Dr. Šťáva
■ 4. 11.	Metody testování	Dr. Šťáva
■ 11. 11.	Pedagogická diagnostika výchovných činností	Doc. Horká
■ 25. 11.	Individuální vzdělávací plán - legislativa	Mgr. Janda
■ .	Spolupráce učitele s PPP a PC	Mgr. Janda
■ 2. 12.	Autodiagnostika učitele	Dr. Kratochvílová
■ 9. 12.	Diagnostika rodiny jako výchovného činitele	Doc. Střelec
■ 16. 12.	Talentovaní žáci – diagnostika	Dr. Šťáva

Pedagogická diagnostika

- **Teoretická východiska pedagogické diagnostiky – přístup edumetrický a kasuistický v procesu diagnostikování, provázanost PD s jinými vědními obory. Diagnostický proces, typy diagnostiky.**
-
- MOJŽÍŠEK, L. Teoretické otázky pedagogické diagnostiky. Praha: Academia, 1987 str. 5-45
- SWIERKOSZOVÁ, J. *Pedagogická diagnostika dětského vývoje pro učitele primárního vzdělávání*. Ostrava: OU, 2004. s. 7-32. ISBN 80-7368-018-1
- KOLÁRIKOVÁ, Z.; PUPALA, B. *Předškolní a primární pedagogika*. Praha: Portál, 2001. s. 233-257. ISBN 80-7178-585-7.
- ZELINKOVÁ, O. *Pedagogická diagnostika a individuálně vzdělávací program*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-544-X. str. 10-25
- DVOŘÁKOVÁ, M. Přehled metod zjišťujících diagnostické údaje. In Kalous, Z.; Obst, O. (ed). *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X. str. 186 - 188

Pedagogická diagnostika

■ ÚVOD

Pro výchovu je velmi důležité zjišťovat efektivitu svého působení a také sledování příčin, proč se v konkrétních podmínkách nedaří dosáhnout stanovené cíle. Objektem výchovy je dítě, dospívající žák a také dospělý člověk a sleduje se rozvoj konkrétních vědomostí, dovedností a návyků, ale také poznávacích procesů, zájmů, postojů, světového názoru, morálních, estetických a pracovních vlastností. Sleduje se i rozvoj pohybové kultury. K naplnění významného záměru rozpoznat a hodnotit úroveň pedagogického rozvoje, hledat příčiny problémů a zjišťovat podmínky výchovy má sloužit pedagogická diagnostika, bez které si nelze představit zpětnou vazbu ve výchově ani progresivní pedagogickou praxi a objektivní vědecký výzkum.

1. Pedagogická diagnostika jako proces

- Pedagogická diagnostika je vědeckou disciplínou, která se postupně vyčleňuje z pedagogicko psychologické diagnostiky a vytváří samostatný teoretický i metodologický potenciál pro potřeby pracovníků ve školství a jiných institucích. Lze hovořit o tom, že pedagogická diagnostika má v našich zemích určitou tradici, první stopy lze nalézt u J. A. Komenského.
- Ale teprve s rozvojem pedagogického poradenství v 60. letech minulého století se začíná formovat samostatný vědní obor. Jde o změnu pedagogického působení na základe exaktního poznání a analýzy zjištěných skutečností. V průběhu let se tímto problémem zabývá celá řada významných psychologů a pedagogů (viz seznam použité literatury). Např. L. Mojžíšek (1988, s. 235) chápe pedagogickou diagnostiku jako „teorii a metodickou praxi zjišťování, rozpoznávání, klasifikování, posuzování a hodnocení úrovně pedagogického rozvoje žákovy osobnosti nebo skupiny žáků, rozvinuté vlivem pedagogického působení“. Tentýž autor upozorňuje na spojitosti diagnostiky se zjišťováním podmínek a příčin pedagogického rozvoje a návrhem dalších pedagogických opatření.

Pedagogická diagnostika

Pedagogická diagnostika = speciálně pedagogická disciplína, která se zabývá objektivním zjišťováním, posuzováním a hodnocením vnějších a vnitřních podmínek i průběhu a výsledků výchovně vzdělávacího procesu. Na základě těchto zjištění jsou potom vyslovovány prognostické úvahy a navrhnána pedagogická opatření.

(Chráška, M. Základy výzkumu v pedagogice: 2. vyd. UP Olomouc, 1998.257 s. ISBN 80 70677988).

Pedagogická diagnostika je proces zjišťování a současně hodnocení dosaženého stavu rozvoje žáka. Je neoddělitelnou součástí výchovně vzdělávacího procesu.

Zahrnuje celý komplex činností, ke kterým patří:

Posuzování. Získávání informací. Zpracovávání získaných informací.
Vyhodnocování . Klasifikace a mnohé další

Všechny úkoly pedagogické diagnostiky jsou podřízeny pedagogickému záměru. Pedagogická diagnostika je úzce spojená s praxí. Vychází z pedagogických norem a hledisek a sleduje plnění cílů a úloh výchovně vzdělávacího procesu (např. osnov, standardů). Vzhledem k těmto normám pak posuzuje a hodnotí dosaženou úroveň pedagogického rozvoje žáka či skupiny žáků. Snaží se také odhalit co brání žákovi či skupině žáků plnit tyto požadavky. Pedagogická diagnostika směřuje k vypracování hypotézy o dalším pedagogickém postupu a projektu pedagogického opatření.

Předmět pedagogické diagnostiky

- **Předmětem pedagogické diagnostiky** je celý soubor jevů, dějů a jejich vzájemných vztahů v oblasti pedagogické situace. Obsahové zaměření pedagogické diagnostiky sleduje rozvoj osobnosti jedince, skupiny, vliv podmínek a příčin (škola-rodina, učitel-rodina, případně další činitelé ovlivňující rozvoj žáka.
- Předmět pedagogické diagnostiky zároveň určuje též **oblasti pedagogické diagnostiky:**
- **Osobnost žáka** (školní zdatnost, vlastnosti, chování žáka)
- **Skupina žáků** (sociální vztahy ve třídě, jejich struktura, sociální klima)
- **Pedagogické působení školy** i vlastní pedagogická činnost učitele
- **Vliv výchovných činitelů působících mimo školu** (rodinné prostředí, kamarádi, vliv dalších osob – prarodiče apod., širší sociální prostředí)

Diagnóza

- Je výsledkem diagnostických činností, je to hodnotící závěr o zjištěné úrovni rozvoje žáka, obsahuje hodnocení aktuálního stavu a také návrh pedagogických opatření, včetně stanovení odpovídajících prostředků, není nikdy uzavřená, konečná, musí počítat se změnami ve vývoji žáka

Úkoly pedagogické diagnostiky

- Rozpoznání určitého stavu
- Stanovení jeho příčin
- Navržení dalších výchovných opatření = prognóza

Etapy diagnostického postupu

- Vymezení, upřesnění a formulace diagnostického cíle a předmětu diagnostického šetření
- Sbírání a získávání diagnostických údajů
- Zpracování diagnostických dat
- Interpretace údajů a jejich hodnocení
- Formulace diagnostických závěrů a návrhy pedagogických opatření

■ Zásady diagnostického procesu

- Poznávání žáka (třídy, kolektivu) je dlouhodobý proces, je nutno zaznamenávat všechny změny.
- Při poznávání je nutno spolupracovat s ostatními pozorovateli (ostatní učitelé, vedoucí zájmové činnosti, trenéři, spolužáci, rodiče atd.).
- Důsledně hledat příčiny sledovaného jevu – velmi obtížné (etiologie – nauka o příčinách).
- Dodržovat hledisko individuálního přístupu.
- Diagnostický závěr vždy spojit s návrhem pedagogických opatření – citlivá záležitost, ale perspektivně poskytuje učiteli zpětnou vazbu.

Diagnostické kompetence učitele

- Vyplynávají z analýzy etap :
 - Dobrá teoretická orientace v pedagogické diagnostice - metody, dovednost je vhodně volit, umět získané údaje zpracovat, umět vést diagnostické šetření, vyhodnocovat data, vyvozovat na základě interpretace a analýzy diagnostických dat pedagogické opatření a závěry
- Učiteli je bližší didaktická diagnostika
- Diagnostické kompetence učitele představují soubor vědomostí, schopností a dovedností.

■ Problémy diagnostické práce, diagnostické kompetence

- Diagnostické kompetence učitele představují soubor vědomostí, schopností a dovedností, které umožňují diagnostikování žáka, příp. úkolových situací na jednotlivých úrovních založeného diagnostickým porozuměním, odpovědností a oprávněností při provádění diagnostických činností. (Krykorková, Chvál, 2006).
- Diagnostik si musí uvědomit účel a cíle diagnostiky. Aby věděl za jakým účelem ji užívá a komu má co přinést? Vždy při diagnostikování jde o vnik do soukromí člověka. Zde nastupují etické zásady. Odpovědně musí zvážit výběr a způsob použití diagnostiky, zda ji vůbec použít a za jakých podmínek.
- U nezkušených pracovníků velmi hrozí riziko oslnění výsledky testů následně možná patologizace žáků. Přitom diagnostiku mimo vyškolené odborníky (lékař, psycholog, pedagog, sociální pracovník) provádějí také vedoucí různých zájmových útvarů a samozřejmě rodiče. Ideální postup je práce odborníka, který pracuje i s poznatky získané od laiků.

- Pro ochranu klienta (žáka) slouží především kvalitní profesionální příprava pracovníka,
- etické kodexy profese a zásady práce s diagnostickými metodami (např. standardy pro pedagogické a psychologické testování).

■ V praxi se nejčastěji při diagnostikování objevují tyto problémy:

- a) Nedostatek dovedností a nedostatečné kompetence diagnostika.
- b) Užívání (nevhodných) diagnostických metod.
- c) Povrchní interpretace (např. kresby) -dětinské nadšení z toho, co lze jednoduše z metody vyčíst.
- d) Haló –efekt a předem determinovaná odpověď. (Potvrzují si, že můj odhad byl správný.....).
- e) Soukromé teorie osobnosti. (Komu nejde matematika, nemůže mu jít ani fyzika).
- f) Rychlé stanovení diagnózy, jednorázovost vyšetření, chybějící supervize apod.

Specifické rysy a zaměření pedagogické diagnostiky v základní škole

- Poznávání žáka musí být dlouhodobé
- Nutná spolupráce s ostatními posuzovateli
- Respektování etiologického hlediska
- Hledisko individuálního přístupu

Typy pedagogické diagnostiky (podle O. Zelinkové 2001):

- a) diagnostika normativní
- Slouží potřebám společnosti. Výsledek diagnostikování je srovnáván s výsledky reprezentativního vzorku celé populace v určitých zkouškách. Zjišťuje tedy, zda žák a jeho
- výkony jsou srovnatelné s většinou populace stejného věku, zda zaostává apod. Slouží např.
- k posuzování možností dalšího studia.
- b) diagnostika kriteriální
- Snaží se určit úroveň ve které se žák nachází, jaké dovednosti zvládá, opět srovnává s obecně
- stanovenými měřítky.
- c) diagnostika individualizovaná
- Neužívá žádné srovnávání, ale sleduje postup a dosaženou úroveň za určitý časový úsek. Je
- předpokladem pro pozitivní motivaci k dalšímu snažení, rozvoji. Je velmi potřebná u méně
- úspěšných nebo jakýmkoliv způsobem handicapovaných a znevýhodněných dětí. Správně
- stanovená diagnóza může předejít vzniku možných problémů ve vývoji.
- d) diagnostika diferenciální
- Slouží k rozlišení stávajících a přetrvávajících obtíží, které mohou mít stejné projevy, ale
- různé příčiny.

Edumetrický a kauzistický přístup k diagnostikování

■ Peter Gavora

- Rozlišuje dva přístupy k diagnostikování žáků.
- Edumetrický (užívá kvantitativní metody, zjištěné údaje mají numerický charakter- např. testování)
- Kauzistický přístup pozornost je věnována každému diagnostikovanému jedinci individuálně (kvalitativní pohled)

Specifické oblasti pedagogické diagnostiky žáka mladšího věku:

- Diagnostika školní zralosti
- Diagnostika počátku školní docházky
- Úroveň osvojování dovedností
- Specifické poruchy učení

Oblasti pedagogické diagnostiky v základní škole

- Diagnostika osobnosti žáka
- Diagnostika rozumového rozvoje žáka (vědomosti, dovednosti, návyky, rozumové schopnosti, učební styl žáka)
- Diagnostika motivační a zájmové oblasti, postoje, hodnotové orientace, psychických a somatických vlastností žáka
- Diagnostika školního prostředí
 - Školní třída a její diagnostika
 - Autodiagnostika ped. práce učitele
- Diagnostika rodinného prostředí

Seznam literatury k předmětu

Pedagogická diagnostika

- *vzdělávací program*. Praha: Portál, 2001. 207 s. ISBN 80-7178-544-X.
- *Rámcový vzdělávací program pro předškolní výchovu a vzdělávání, RVP základního vzdělávání: www.vuppraha.cz*
- Zákon č.561 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání: www.msmt.cz

Seznam literatury k předmětu Pedagogická diagnostika

- ČÁP, J.; MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. s. 330-333. ISBN 80-7178463-X.
- GAJDOŠOVÁ, L.; ŠATÁNEK, J. *Otázky poznávání osobnosti žiaka a školském triedy*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 1996. 61 s. ISBN 80 – 88825 – 81 – 4.
- HRABAL, V. st., HRABAL, V.ml. *Diagnostika. Pedagogickopsychologická diagnostika žáka s úvodem do diagnostické aplikace statistiky*. Praha: UK, 2004. 199 s. ISBN 80-246-0319-5.
- Hrabal, V. st. *Jaký jsem učitel*. Praha: SPN, 1988
- CHRÁSKA, M. *Didaktické testy*. Brno: Paido, 1999. 91 s. ISBN 80-85931-68-0.
- CHRÁSKA, M. *Metody pedagogické diagnostiky*. Olomouc: UP Olomouc, 1988. 49 s.
- KALOUS, Z.; OBST, O. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. s. 185-250. ISBN 80-7178-253-X.
- KOLÁRIKOVÁ, Z.; PUPALA, B. *Předškolní a primární pedagogika*. Praha: Portál, 2001. s. 233-257. ISBN 80-7178-585-7.
- MERTIN, V. *Individuální vzdělávací program*. Praha: Portál, 1995.
- MOJŽÍŠEK, L. *Základy pedagogické diagnostiky*. Praha: SPN, 1986.

Seznam literatury k předmětu

Pedagogická diagnostika

- MOJŽÍŠEK, L. *Teoretické otázky pedagogické diagnostiky*. Praha: Academia, 1987. 161 s.
- MOJŽÍŠEK, L. *K problému pedagogické diagnostiky zájmů, schopností a nadání žáků*. Uherské Hradiště: Okresní osvětový dům, 1966. 36 s.
- SLAVÍK, J. *Hodnocení v současné škole*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-262-9.
- SPÁČILOVÁ, H. *Pedagogická diagnostika v primární škole*. Olomouc: UP, 2003. ISBN 80-7178-544-X.
- SWIERKOSZOVÁ, J. *Pedagogická diagnostika dětského vývoje pro učitele primárního vzdělávání*. Ostrava: OU, 2004. 77 s. ISBN 80-7368-018-1
- ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. a kol. *Psychodiagnostické metody v práci učitele primárního vzdělávání*. Ostrava: UO, 2004. 71 s. ISBN 80-7042-372-2.
- ZELINKOVÁ, O. *Pedagogická diagnostika a individuální*

tradiční a moderní metody (pozorování, diagnostický rozhovor, dotazníky, škály, hra jako diagnostický nástroj, analýza produktů žáka, testy, anamnéza dítěte...)

- SPÁČILOVÁ, H. *Pedagogická diagnostika v primární škole*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0568-7. str. 27-50.
- DVOŘÁKOVÁ, M. Přehled metod zjišťujících diagnostické údaje. In Kalous, Z.; Obst, O. (ed). *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X. str. 186 – 190
- ČÁP, J.,; MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha, Portál, 2001. ISBN 80-7178463-X. str. 365-371
- KOLÁRIKOVÁ, Z.; PUPALA, B. *Předškolní a primární pedagogika*. Praha: Portál, 2001. s. 248-252.
- CHRÁSKA, M. *Metody pedagogické diagnostiky*. Olomouc: UP Olomouc, 1988. 49 s.
- GAJDOŠOVÁ, L.; ŠATÁNEK, J. *Otázky poznávání osobnosti žiaka a školském triedy*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 1996. 61 s.14-36.

Zásady provádění diagnostiky, chyby při diagnostikování. Osobnost učitele při diagnostické činnosti.

- DVOŘÁKOVÁ, M. Přehled metod zjišťujících diagnostické údaje. In Kalous, Z.; Obst, O. (ed). *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X. str. 186 – 190
- KOLÁRIKOVÁ, Z.; PUPALA, B. *Předškolní a primární pedagogika*. Praha: Portál, 2001. s. 254-255.
- ZELINKOVÁ, O. *Pedagogická diagnostika a individuálně vzdělávací program*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-544-X. str. 46-48

Připravenost žáka na vzdělávací proces – diagnostika školní zralosti a vzdělávacích předpokladů žáka v návaznosti na kompetence Rámcového vzdělávacího programu předškolní výchovy a vzdělávání (jeho psychických procesů a vlastností) a učebního stylu žáka.

- ČÁP, J.,; MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha, Portál, 2001. ISBN 80-7178463-X. str. 228-231
- MOJŽÍŠEK, L. *Teoretické otázky pedagogické diagnostiky*. Praha: Academia, 1987str. 76 - 84
- ZELINKOVÁ, O. *Pedagogická diagnostika a individuálně vzdělávací program*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-544-X. str. 110 - 112
- SWIERKOSZOVÁ, J. *Pedagogická diagnostika dětského vývoje pro učitele primárního vzdělávání*. Ostrava: OU, 2004. s. 33-65. ISBN 80-7368-018-1

Diagnostika školní třídy a sociálních vztahů (Dotazník „My class inventory“, sociogram, přístupy k této problematice)

- GRECMANOVÁ H. Evaluace klimatu třídy. In Kalous, Z.; Obst, O. (ed). *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X. str. 233 – 242. + 190 - 193
- ZELINKOVÁ, O. *Pedagogická diagnostika a individuálně vzdělávací program*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-544-X. str. 121-123
- ČÁP, J,; MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha, Portál, 2001. ISBN 80-7178463-X. str. 565-595

Diagnostika rodinného prostředí

- ZELINKOVÁ, O. *Pedagogická diagnostika a individuálně vzdělávací program*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-544-X. str. 117 – 120
- SWIERKOSZOVÁ, J. *Pedagogická diagnostika dětského vývoje pro učitele primárního vzdělávání*. Ostrava: OU, 2004. 49-54 s. ISBN 80-7368-018-1
- ČÁP, J.,; MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha, Portál, 2001. ISBN 80-7178463-X. str. 322-325.

Diagnostika vzdělávacích výsledků - didaktický test jako nástroj zjišťování žákových vědomostí – tvorba položek, hodnocení položek, ústní zkouška

- MOJŽÍŠEK, L. Teoretické otázky pedagogické diagnostiky. Praha: Academia, 1987str. 128-131
- CHRÁSKA, M. Hodnocení vzdělávacích výsledků žáka. In Kalous, Z.; Obst, O. (ed). *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X. str. 212- 233.
- CHRÁSKA, M. Didaktické testy. Brno: Paido, 1999. 91 s. ISBN 80-85931-68-0.

Diagnostika učebních stylů

- DVOŘÁKOVÁ, M. Diagnostika učebního stylu žáků. In Kalous, Z.; Obst, O. (ed). *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X. str. 209- 212
- HRABAL, V. ST.; HRABAL, V. ML. Učební a kognitivní styl jako složka školní zdatnosti žáka. In. *Diagnostika. Pedagogickopsychologická diagnostika žáka s*
- *úvodem do diagnostické aplikace statistiky*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0319-5. str. 87-93

Diagnostika žákova pojetí učiva

- ČÁP, J.,; MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha, Portál, 2001. ISBN 80-7178463-X. str. 417-440.
- DVOŘÁKOVÁ, M. Diagnostika vztahů žáků k předmětu. Kalous, Z.; Obst, O. (ed). *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X. str. 200-208

Diagnostika hodnotové orientace

- DVOŘÁKOVÁ, M. Diagnostika hodnotové orientace žáků. In Kalous, Z.; Obst, O. (ed). *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X. str. 194-196

Diagnostika zájmů

- HRABAL, V. ST.; HRABAL, V. ML. *Diagnostika. Pedagogickopsychologická diagnostika žáka s úvodem do diagnostické aplikace statistiky*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0319-5 str. 93-103
- DVOŘÁKOVÁ, M. Diagnostika zájmů žáka. Kalous, Z.; Obst, O. (ed). *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X. str. 200-201
- MOJŽÍŠEK, L. *K problému pedagogické diagnostiky zájmů, schopností a nadání žáků*. Uherské Hradiště: Okresní osvětový dům, 1966. 36 s.

Diagnostika sebepojetí žáka

- DVOŘÁKOVÁ, M. Diagnostika sebepojetí žáků. In Kalous, Z.; Obst, O. (ed). *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X. str. 196-199
- ČÁP, J.,; MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha, Portál, 2001. ISBN 80-7178463-X. str. 330-333

Autodiagnostika a sebereflexe v práci učitele

- HRABAL, V. st. *Jaký jsem učitel?* Praha: SPN, 1988 str. 23 – 52 + str. 101 – 117

Tvorba individuálního vzdělávacího plánu

- ZELINKOVÁ, O. *Pedagogická diagnostika a individuálně vzdělávací program.* Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-544-X. str. 172 - 180
- MERTIN, V. *Individuální vzdělávací program.* Praha: Portál, 1995.